

УДК 631.115

Ушкаренко Ю.В.*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та
міжнародних економічних відносин
Херсонського державного університету***Соловйов А.І.***доктор економічних наук, доцент,
декан факультету економіки і менеджменту
Херсонського державного університету*

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ НЕПРИБУТКОВОГО СТАТУСУ КООПЕРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена питанню інтерпретації неприбуткового статусу обслуговуючих кооперативів. Удосконалено теоретичне підґрунтя принципу неприбутковості обслуговуючих кооперативів. Встановлено, що до неприбуткових обслуговуючих кооперативів відносять лише ті, що у своєму статуті ставлять за мету надання послуг своїм членам, а не одержання прибутку; серед членів мають лише сільськогосподарських товаровиробників; обслуговують переважно своїх членів; розподіляють кошти, які в звичайних підприємствах можуть мати форму прибутку.

Ключові слова: кооперація, кооператив, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, неприбутковий статус, собівартість.

Ушкаренко Ю.В., Соловйов А.І. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ НЕПРИБЫЛЬНОГО СТАТУСА КООПЕРАТИВНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Стаття посвящена вопросу интерпретации неприбыльного статуса обслуживающих кооперативов. Усовершенствованы теоретические основы принципа неприбыльности обслуживающих кооперативов. Установлено, что к неприбыльным обслуживающим кооперативам относят только те, что в своем уставе ставят целью предоставление услуг своим членам, а не получение прибыли; среди членов имеют только сельскохозяйственных товаропроизводителей; обслуживают преимущественно своих членов; распределяют средства, которые в обычных предприятиях могут иметь форму прибыли.

Ключевые слова: кооперация, кооператив, сельскохозяйственный обслуживающий кооператив, неприбыльный статус, себестоимость.

Ushkarenko Y.V., Soloviev A.I. INTERPRETATION OF THE NON-FORMAL STATUS OF COOPERATIVE ENTERPRISES

The article is devoted to the interpretation of the non-profitable status of serving cooperatives. The theoretical basis for the principle of non-profit service cooperatives has been improved. It has been established that only non-profitable service cooperatives are those that in their statute set the goal of providing services to their members, rather than making a profit; among members only agricultural producers; serve mainly their members; distribute funds that in ordinary enterprises can take the form of profits.

Keywords: cooperation, cooperative, agricultural servicing cooperative, non-profitable status, prime cost.

Постановка проблеми. Особливий статус неприбуткової організації є ознакою справжнього сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу як особливого типу підприємницької структури. Поняття неприбутковості кооперативу впливає з кінцевої мети – надавати послуги клієнтам-власникам для задоволення їхніх економічних потреб за собівартістю. Він не має на меті отримання прибутку для себе, а прагне збільшити прибуток господарств своїх членів.

До неприбуткових сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів доцільно віднести лише ті, що: у своєму статуті ставлять за мету надання послуг своїм членам, а не одержання прибутку; серед своїх членів мають лише сільськогосподарських товаровиробників; обслуговують переважно своїх членів; розподіляють кошти, які в звичайних підприємствах можуть мати форму прибутку. Визнання неприбуткового статусу сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу необхідне для формування ставлення до них, як до організацій самопомогичи сільськогосподарських товаровиробників. Неприбутковий характер їх діяльності – економічна основа для об'єднання дрібних сільськогосподарських товаровиробників для підвищення ефективності та прибутковості їх виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів досліджували такі вітчизняні економісти-аграрники, як В.В. Гончаренко, Ф.В. Горбонос, В.В. Зіновчук, П.К. Канінський, О.В. Крисальний, Л.В. Молдован, М.Й. Малік

та ін. Твердження, що кооперація створюється для сумісного здійснення господарських операцій на неприбутковій основі, поділяє немало вчених і кооператорів: В. Гончаренко, М. Гриценко, В. Зіновчук, М. Малік, О. Нечипоренко та ін. На їхню думку, учасникам справжнього кооперативу далеко прагнення до прибутку й наживи. «Їхня вигода, – вважає професор О. Соболев, – не виражається в невідмінному здобутті більшого прибутку на вкладений у справу капітал. Вони знаходять у кооперативі інтерес навіть у тому випадку, якщо результатом їхнього об'єднання є просто економія у витратах або інші вигоди для них» [1, с. 322].

Постановка завдання. Єдиної точки зору щодо того, якими є сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи – прибутковими чи неприбутковими, не досягнуто. Для встановлення неприбуткового статусу обслуговуючих кооперативів необхідно звернутися до теорії кооперації, положень сучасної економічної науки та вивчити поняття «неприбутковості» сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багато вчених твердження О. Чайнова про несумісність кооперативної діяльності з високою прибутковістю приймають як належне. Посилаючись на приклад діяльності кооперативного молокоперобного заводу, О. Чайнов вважав, що на відміну від приватного власника, капітал, який вкладено в завод, ставить одержання чистого прибутку на друге місце. Суть проблеми не в одержанні кооперативною структурою прибутку, а у «...вигоді тих селян, які доставляють молоко на завод, і які спільними зусиллями побуду-

вали цей завод для обслуговування своїх господарств» [2, с. 9]. Непереконаливим є судження О. Чайнова, що «... завод кооперативний може не давати ні однієї копійки баришу на затрачений на його будівництво капітал, але він буде вигідним селянам, якщо, дякуючи йому, вони одержать за доставлене ними молоко значно більшу виручку, ніж та, яку б могли б виручити, продавши молоко в чужі руки» [2, с. 10].

З економічної точки зору «більша виручка» є не що інше як прибуток, що одержують селяни лише в разі одержання нормального прибутку самим молокопереробним заводом, який продав молоко за справедливою ринковою ціною, що вироблене з меншими матеріальними затратами. Таким чином, його діяльність націлена на одержання вищих прибутків, що включають нормальний прибуток.

Як «чужорідне» тіло розглядав прибуток для кооперативу М. Туган-Барановський [3, с. 38]. На його думку, головною визначальною ознакою кооперативу, його основною відмінністю від капіталістичного підприємства є відсутність економічного прибутку як мети функціонування. Згідно з його поглядами, кооперативне підприємство створюється не для одержання прибутку на вкладений капітал, а для «... збільшення, завдяки загальному веденню господарства, трудових доходів своїх членів, зменшення їхніх витрат на споживчі нестатки» [3, с. 38]. І тому він вважав, що це є найбільш характерною рисою будь-якого кооперативу.

Дехто з сучасних учених [4, с. 20-24; 5] інколи не займає чіткої позиції щодо неприбуткової діяльності кооперативу і, щоб згладити такі підходи, намагається розглядати, що мету одержати прибуток має не кооператив, а його члени. Тоді виникає суперечність: як можуть бути зацікавлені господарі в одержанні найвищої економічної вигоди, тобто найбільшого прибутку й у той же час кооператив не може бути зацікавлений в цьому. Професор В. Зіновчук стверджує, що «...кооператив є неприбутковою організацією, підприємством особливого типу...» [6, с. 52] та пропонує розрізнити поняття «безприбутковість» як неотримання прибутку, хоча мета одержання прибутку й ставилася, а «неприбутковість» – відсутність прибутку як мети діяльності.

Вітчизняний дослідник В. Гончаренко вважає, що кооператив відрізняється тим і від інших організаційних структур, «...що він є формою взаємодопомоги та самозахисту людей, його діяльність спрямована не на отримання прибутку, бо він надає послуги виключно своїм членам, які є його рівноправними власниками. Кооперативи є окремою специфічною формою господарської діяльності, яка спрямована не на отримання прибутку, а на обслуговування потреб членів кооперативу, котрі одночасно є його власниками та клієнтами» [7, с. 85]. Але поряд з цим він визнає, що «...отримання прибутку є не метою, а можливим результатом діяльності, яка не втрачає сенсу при наданні послуг навіть за собівартістю» [7, с. 86], якою включає втрачену вигоду, або «нормальний прибуток». Фактично ним визнається, що від господарської діяльності будь-який кооператив мав би одержати позитивний результат у вигляді прибутку, якби не сплата кооперативних виплат.

Принциповою ознакою, яка відрізняє обслуговуючі кооперативи не лише від виробничих, а й від інших видів підприємств, є їхня господарська діяльність, спрямована на «...надання послуг переважно своїм членам-клієнтам заради зменшення їхніх витрат у сфері, що кооперуються, і не ставлять за мету отримання економічного прибутку»

[8, с. 13]. Але, оскільки обслуговуючі кооперативи можуть надавати послуги й не членам кооперативу, то О. Могильний стурбований загрозою перетворення обслуговуючих кооперативів «...у підприємницьку структуру, яка постійно віддалятиметься від реалізації їхніх економічних інтересів і потреб» [8, с. 13]. Цим самим він визнає, що в умовах ринкових відносин діяльність обслуговуючих кооперативів може забезпечити одержання прибутку.

О. Нечипоренко вважає, що «... прибутковість обслуговуючого кооперативу не є самоціллю, а зумовлена, як правило, недоліками прогнозування через економічну нестабільність на ринку товарів і послуг» [9, с. 26]. При цьому він заперечує можливість отримання прибутку кооперативом: «Оскільки головна мета будь-якого кооперативу полягає у збільшенні доходів його членів, то всі послуги надаються членам кооперативу за собівартістю. Це – основна відмінність кооперативного підприємства від підприємницької організації, для якої головне полягає в отриманні прибутку для її власників» [9, с. 27].

Питання неприбуткової діяльності кооперативу розглядається не лише в економічній літературі сучасними науковцями, а й у прийнятих нормативних актах, хоча й у них є суперечності. Так, у ст. 2 п. 2 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» зазначено, що виробничі кооперативи здійснюють свою діяльність на принципах підприємництва з метою отримання доходу. Тоді, як п. 3 ст. 2 цього ж закону встановлює, що сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, здійснюючи обслуговування своїх членів, не ставлять за мету отримання прибутку [10].

Міжнародним кооперативним альянсом у 1988 р. дано визначення кооперативу, згідно з яким він визнається як суб'єкт ринку й повинен орієнтуватися на отримання економічного прибутку, що є основою здорової конкуренції та платоспроможності будь-якої ринкової господарюючої структури. Ця дефініція по суті відмінна раніше прийняте положення, що «... діяльність кооперативу визнається, як правило, неприбутковою ...» [11, с. 156].

Проте останнім часом домінуючою точкою зору сучасних кооперативів є принцип прибутковості, тому що в умовах ринкової економіки кооперативи не можуть бути неприбутковими [12, с. 3; 13, с. 95; 14, с. 4]. Наприклад, Г. Бистров вказує на те, що, оскільки кооператив є об'єднанням капіталу, він не може не переслідувати мети отримання прибутку. Разом з тим, оскільки в кооперативі об'єднуються як засоби (майно), так і зусилля (діяльність) його членів для досягнення поставленої мети, то він не може не враховувати їхні економічні інтереси [15, с. 60].

Цю точку зору поділяють багато кооперативів, причому як практики, так і теоретики. Нездійсненою і дивною мрією назвав один із них, академік І. Буздалов, кооперативи, які не одержують прибутку [16, с. 26-56]. Він вважає, що зміст, функції, механізм діяльності кооперативів мірою переходу від початкових, примітивних, форм до більш досконалих, сучасних, адекватних якісно новому стану економічних відносин і рівню розвитку матеріального виробництва, постійно змінюються. Якщо раніше в кооперативи об'єднувалися, щоб кожному й усім разом вижити, то надалі в умовах ринкової економіки їхня діяльність починає носити все більш підприємницький характер. Автор стверджує, що деяка загальна «вигода» або мета «задоволення певних потреб» трансформуються в справжню економічну вигоду й реально відчутну мету – здобуття

найбільшого прибутку. Інакше, застерігає він, кооперативи випадають зі сфери ринкової конкуренції, а отже, і ринкових стосунків взагалі. Аналогічної думки дотримуються й сучасні кооператори-практики, що вважають серйозною теоретичною помилкою і помилкою законодавців твердження, що прибуток для кооперації не є головною метою її діяльності. «Якщо немає прибутку, то головне завдання – обслуговування членів кооперативу – стає недосяжним» [17, с. 140].

Мета отримання прибутку як основа діяльності кооперативу в умовах ринкової економіки, отримала підтримку деяких учених-правознавців. Так, на думку Г. Бистрова, «кооперативами визнаються такі підприємства, які підпорядковані цілям досягнення прибутку. Вони діють за законами ринкової економіки та вкладають частину прибутку в підприємництво» [18, с. 266]. На підтвердження цього наводиться точка зору економічного й соціального комітету ЄС, який кооперативами визнає підприємства, мета діяльності яких – одержання прибутку [15, с. 60, 61].

Термін «неприбутковість», як зауважує Е. Павлова, зовсім не означає відмову від отримання прибутку. Але одержання останнього не є самоціллю (метою) кооперативу та його членів [19, с. 44]. Така точка зору не є новою. Справа в тому, що ще в дореволюційних роботах із кооперації заперечувалася правомірність використання терміну «прибуток» щодо кооперативу й пропонувалося замінити його терміном «економія» [20, с. 91], тому що кооператив є передусім об'єднанням праці, а не капіталу. Неприбутковість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів зумовлюється тим, що вони утворюються на принципах кооперації: взаємодопомоги і поєднання в одній особі члена та клієнта кооперативу.

Окрім вищезазначених, існують й інші погляди щодо піднятої проблеми. Дехто з науковців підкреслює, що не можна відносити кооператив до підприємницької організації, тому що основною метою діяльності будь-якого кооперативу є не отримання прибутку та його розподіл матеріальних, соціальних та інших потреб своїх членів [21, с. 37]. Однак прибуток, одержаний від діяльності, необхідний як виробничому, так і обслуговуючому кооперативу як засіб досягнення поставленої мети [22, с. 26]. Адже розвиток виробництва, розширення діяльності неможливі без вкладення коштів, капіталів. Звичайно, прибуток (доход) є одним із показників ефективності господарської діяльності кооперативу, а його отримання є лише проміжною ціллю, яка допомагає досягнення мети кінцевої, доконечної – задоволення різноманітних потреб членів кооперативу. І саме ефективність задоволення останніх є показником ефективності діяльності кооперативу [23, с. 97].

Виділено групи кооперативів, які в своїй господарській практиці по-різному відносяться до формування прибутку. До першої групи відносяться кооперативи, які незалежно від законодавства і переконань теоретиків фактично заробляють прибуток і прагнуть до рентабельної роботи для них, – необхідна умова успіху.

Інакший стан справ в чисельних споживчих кооперативах. Саме їх мав на увазі О. Чайнов, коли писав: «Кооператив буде вельми корисний, якщо він навіть зовсім не принесе ніякого чистого прибутку як підприємство, але зате збільшить доходи своїх членів. І навпаки, кооператив буде шкідливий, якщо, наприклад, він дає 10 тис. прибутку, проте

завдяки його невмілому веденню селяни недоотримують 40 тис. свого трудового доходу. Успіх кооперативів вимірюється зростанням доходів її членів, а не прибутками самого кооперативу. Дохід кооперативу є дохід його членів – і більше нічого» [24, с. 113].

Дійсно, сума доплати за підсумками року, що видається членам, наприклад сільськогосподарського кооперативу зі збуту молока (зерна, картоплі й іншої продукції), на перший погляд здається прибутком її одержувачів. Проте для селян-членів кооперативу отримані ними суми прибутком не є, оскільки при виробництві продукції в їхніх індивідуальних родинних господарствах експлуатації чужої праці не було; члени кооперативу отримують лише дохід як компенсацію своїх матеріальних витрат і оплати своєї праці, витраченої кожним із них у своєму господарстві для виробництва молока (зерна, картоплі й т. д.).

Якщо кооператив придбав у селян молоко (зерно, картоплю й ін.) за однією ціною, то після переробки продукції він може реалізувати її за вищою ціною й отримати дохід. У бухгалтерському балансі кооперативу він напевно буде відображений як прибуток. Частина доходу розподіляється між членами кооперативу у вигляді кооперативних виплат. Це означає, що кооператив зробить лише перерахунок раніше встановленої закупівельної ціни. Дохід даного сільськогосподарського кооперативу, що здається прибутком, насправді таким не є.

По-третє, у різних країнах існує значна група кооперативів неприбуткових у буквальному розумінні слова. Це – не лише соціальні кооперативи (з догляду за дітьми й літніми людьми, захисту соціально уразливих верств населення) на Заході, але також чисельні садівничі споживчі, гаражні й інші кооперативи в Україні, які не переслідують мети отримання прибутку, до нього не прагнуть і зазвичай його не отримують. Такий стан речей влаштовує членів цих кооперативів.

Неприбутковий характер кооперативу реалізується через обслуговування його клієнтів-власників за собівартістю. Під цим поняттям розуміють максимально можливе зниження ціни обслуговування клієнтів-власників, що не дозволяє отримувати прибутку. Якщо комерційне підприємство, яке працює для одержання прибутку, продає товар фермеру, то в ціну товару закладається, крім відшкодування всіх витрат (придбання товару, транспортування, заробітна плата, банківський процент, амортизація обладнання, податки, накладні витрати), ще й певна сума чистого прибутку. Чим вищий прибуток, тим нижчу ціну отримує товаровиробник за свою продукцію. Якщо кооператив краще спрацював і отримав додаткові кошти, то ці кошти він розподіляє між своїми клієнтами-власниками пропорційно господарській участі й не має підстави вважати його прибутковим підприємством, тобто статус кооперативу як неприбуткової організації стосується не ефективності роботи кооперативу, а розподілу коштів, які в некооперативному підприємстві вважаються прибутком.

Принцип неприбутковості кооперативу реалізується через розподіл його доходів. Схема розподілу доходів досить проста й доступна для розуміння і є загальною для більшості країн світу. В основі розподілу доходів кооперативу лежить загальна вартість реалізованої продукції за звітний рік. Якщо врахувати знижки та надбавки до реалізаційних цін, то ця визначена сума називається чистою реалізацією. З неї відшкодовуються витрати, безпосередньо пов'язані з реалізацією продукції, наприклад витрати на її при-

дбання, зберігання. Сума, що залишилась, становить валовий дохід кооперативу. З нього відшкодовуються загальні витрати. До них відносять амортизацію, страхування, податки, постачання, транспортування, комунальні послуги. Далі відшкодовуються поточні витрати (заробітна плата найманого персоналу, нарахування у фонд зайнятості, витрати на доставку, рекламу та просування продукції), адміністративні витрати, банківське обслуговування тощо. Решту валового доходу, яка називається операційним доходом, за мінусом усіх інших можливих витрат, таких, як виплата процентів за кредит та інших боргових зобов'язань, вважають чистим доходом кооперативу, що підлягає оподаткуванню.

Подальший розподіл доходів залежить від того, чи визнано сільськогосподарський кооператив неприбутковою організацією. Якщо кооператив визнано та зареєстровано неприбутковою організацією, то застосовується єдине оподаткування, відповідно до якого дохід кооперативу, що підлягає розподілу, не є об'єктом оподаткування, а податок на дохід сплачують окремі його члени. Проте можливість єдиного оподаткування надається лише тим кооперативам, які забезпечують виконання певних вимог. Ці вимоги встановлюють, щоб пересвідчитись, що кооператив є справді організацією взаємодопомоги товаровиробників, яка заснована на кооперативних принципах і не ставить метою заробляти прибуток, а лише надавати послуги своїм клієнтам-власникам.

Розмір економічного результату діяльності кооперативу визначається після всіх бухгалтерських записів операцій з його членами та третіми особами. Але операції з членами кооперативу на цьому не закінчуються. Вони повинні отримати кооперативні виплати, що є складовою частиною ціни за поставлену продукцію чи оплати за отримані товари та послуги. Тому економічний результат діяльності кооперативу, який на перший погляд здається прибутком, має принципово іншу економічну природу. Він є не метою діяльності, а наслідком того, що неможливо точно визначити собівартість послуг кооперативу до закінчення фінансового року. Якщо виявляється, що плата членів за послуги кооперативу перевищила її собівартість, то члени кооперативу самі вирішують, як використати цей економічний результат.

У кінці року кооператив приймає рішення про розподіл отриманого результату за трьома можливими напрямками: резервний фонд; нарахування на паї; кооперативні виплати. Резервний фонд є таким централізованим фондом, який необхідний для покриття можливих збитків, а також як джерело вільних коштів. Кошти для резервного фонду можуть надходити як від основної діяльності кооперативу, так і від додаткових джерел доходу – оренди, відсотків за надані кредити тощо. Щоб уникнути подвійного оподаткування, кооперативи направляють до резервного фонду весь чистий дохід, отриманий від операцій, які не є основними для кооперативу.

Кооператив повинен забезпечувати свій розвиток шляхом самофінансування необхідних вкладень і збільшення оборотних коштів. Він також має заощаджувати кошти на випадок виникнення несприятливих обставин. Тому формування резервного фонду є необхідним для кооперативів. Рекомендується, щоб хоча б частина резервних коштів надходила до неподільного фонду. Такий підхід зменшує ризик при виході члена з кооперативу й полегшує прийняття нових членів.

За своєю природою нарахування на паї не є дивідендами. Вони повинні бути обмежені, навіть якщо

розмір економічного результату дуже значний. Адже великий економічний результат не обов'язково означає, що кооператив провів вигідні операції завдяки капіталу. Він може також свідчити про те, що попередня ціна, встановлена для членів, була невідгідною. Якщо результат діяльності кооперативу значний, то розмір нарахувань не повинен перевищувати ринкової ставки на ринку капіталів. Частина економічного результату, що виділяється для нарахувань на паї, обмежена законом до 20% [10]. У деяких випадках нарахування можуть робитися лише на додаткові паї та на паї асоційованих членів. Ця система є справедливою, тому, що такі паї не дають права на отримання послуг.

Пріоритетним напрямом використання економічного результату є кооперативні виплати. За економічною природою кооперативні виплати – це повернення членам коштів, отриманих кооперативом понад собівартість наданих послуг, або надбавки до попередньо встановлених цін реалізації продукції членів кооперативу. Як правило, загальна сума, що призначається для розподілу у вигляді кооперативних виплат, встановлюється загальними зборами, але частка, що припадає на кожний вид діяльності, визначається рішенням голови. За рішенням загальних зборів частина кооперативних виплат може бути перерахована у пайовий фонд.

Втрата статусу неприбуткової організації можлива за таких умов:

- кооператив приймає до свого складу членів, що не є сільськогосподарськими товаровиробниками, починає діяльність з обслуговування сільськогосподарського виробництва або починає переважно обслуговування не членів кооперативу;
- кооператив відкрито декларує статус прибуткового;
- недосконале національне законодавство не визначає неприбутковий характер кооперативу. При цьому проходить подвійне оподаткування сільськогосподарського кооперативу; спочатку чистий прибуток кооперативу, а потім індивідуальні частини, визначені кожному клієнту-власнику.

Податкові служби не завжди дотримуються принципу неприбутковості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Використовуючи неузгодженості окремих норм Законів України «Про сільськогосподарську кооперацію» та «Про оподаткування прибутку підприємств», а також відсутність чітких норм щодо визначення статусу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як неприбуткових організацій, податкові органи прийняли рішення про те, що сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи не можуть бути включені до реєстру неприбуткових організацій і установ, а отже, скористатися податковими пільгами [25, с. 53]. Такі реалії, що склалися навколо законодавчого врегулювання принципу неприбутковості обслуговуючих кооперативів, є загальними для всієї України.

Висновки з проведеного дослідження. Встановлено, що неприбутковий характер кооперативу реалізується через обслуговування його клієнтів-власників за собівартістю. Тобто максимально можливе зниження ціни обслуговування клієнтів-власників не дозволяє отримувати прибутки. Якщо кооператив краще спрацював і отримав додаткові кошти, то ці кошти він розподіляє між своїми клієнтами-власниками пропорційно господарській участі. Тому не має підстав вважати його прибутковим підприємством. Статус кооперативу як неприбуткової організації

стосується не ефективності роботи кооперативу, а розподілу коштів, які в некооперативному підприємстві вважаються прибутком. Неприбутковий статус є основою створення таких умов роботи обслуговуючих кооперативів, які найефективнішим чином сприяють підтримці вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника, його захищеності від агресивного ринкового середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Соболев А.В. Модель потребительской кооперации в рыночной экономике / А.В. Соболев. – М., 1998. – 477 с.
2. Чаянов А.В. Краткий курс кооперации / А.В. Чаянов – М.: Кооперат. изд-во, 1925. – 78 с.
3. Туган-Барановський М.І. Політична економія: курс популярний / М.І. Туган-Барановський – К.: Наук. думка, 1994. – 263 с.
4. Баян А.В. Досвід фермерської кооперації та перспективи її розвитку в Україні / А.В. Баян // Економіка АПК – 2006. – № 9. – С. 20-24.
5. Макаренко А.П. Теория и история кооперативного движения / А.П. Макаренко – М.: ИКЦ «Маркетинг», 2002. – 328 с.
6. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. Вид. друге: доп. і перероб. / В.В. Зіновчук – К.: Логос, 2001. – 380 с.
7. Гончаренко В.В. Кредитна кооперація. Форма економічної самопоміги сільського і міського населення у світі та в Україні (теорія, методологія, практика) / В.В. Гончаренко – К.: Глобус, 1998. – 330 с.
8. Могильний О.М. Нормативно-правове забезпечення обслуговуючих кооперативів / О.М. Могильний // Економіка АПК. – 2000. – № 10. – С. 9-16.
9. Нечипоренко О.М. Економічні відносини між партнерами при кооперуванні / О.М. Нечипоренко // Економіка АПК. – 2002. – № 7. – С. 24-28.
10. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – Ст. 261. – С. 683-695.
11. Крашенинников А.И. Международный кооперативный альянс / А.И. Крашенинников – М.: Экономика, 2000. – 230 с.
12. Суханов Е. Производственный кооператив как юридическое лицо / Е. Суханов // Хозяйство и право. – 2008. – № 3. – С. 3-8.
13. Стативка А.Н. Новые виды договорных отношений с участием аграрных товаропроизводителей / А.Н. Стативка – Харьков.: Право, 1999. – 124 с.
14. Пантелеев П.А. Производственные кооперативы / П.А. Пантелеев – М.: Инфра – М., 2006. – 64 с.
15. Быстров Г.Е. Вопросы теории аграрного права и методика его преподавания в юридических вузах / Г.Е. Быстров // Государство и право. – 2008. – № 11. – С. 58-71.
16. Буздалов И.Н. Сельскохозяйственная кооперация: теория, мировой опыт / И.Н. Буздалов – М.: Наука, 2007. – 254 с.
17. Минаков И.А. Кооперация и агропромышленная интеграция в АПК / И.А. Минаков – М.: Колос С, 2007. – 264 с.
18. Быстров Г.Е. Правовое положение сельскохозяйственных кооперативов: проблемы и перспективы развития кооперативного законодательства / Г.Е. Быстров // Национальный кооперативный рух та структурні зміни в економіці України XXI століття: Зб. наук. пр. учасників конференції – К.: Укоопосвіта, 2001. – С. 263-272.
19. Павлова Э.И. Обслуживающие кооперативы в предпринимательской деятельности крестьян / Э.И. Павлова // Государство и право. – 2007. – № 11. – С. 42-51.
20. Палладина М.И. Закон о сельскохозяйственной кооперации – значительное ли правовое достижение? / М.И. Палладина // Государство и право. – 2006. – № 6. – С. 88-100.
21. Минина Е.Л. Сельскохозяйственная кооперация: правовое регулирование / Е.Л. Минина // Государство и право. – 2007. – № 11. – С. 32-41.
22. Новое законодательство о кооперативах. Проблемы и перспективы кооперативного движения // Государство и право. – 2006. – № 5. – С. 25-39.
23. Ременева Л. Развитие процессов занятости (влияние кооперативных форм хозяйствования) / Л. Ременева // Бизнес-информ. – 2008. – № 23-24. – С. 96-98.
24. Чаянов А.В. Основные идеи и формы организации сельскохозяйственной кооперации / А.В. Чаянов – М.: Наука, 1991. – 456 с.
25. Гриценко М.П. Сільськогосподарська кооперація: проблеми, шляхи розв'язання / М.П. Гриценко, М.Й. Малік, В.А. Пулім // Економіка АПК. – 2007. – № 1. – С. 51-58.